

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
22 ΜΑΪΟΥ 2015

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός
Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

3 [20.]

Ακόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή
Κι ἡ θάλασσα, πού σκίρτησε¹ σάν τό χοχλό² πού βράζει,
Ἦσύχασε καί ἔγινε ὄλο ἡσυχία καί πάστρα³,
Σάν περιβόλι εὐώδησε κι ἐδέχτηκε ὄλα τ' ἄστρα·
5 Κάτι κρυφό μυστήριο ἐστένεψε τή φύση⁴
Κάθε ὀμορφιά νά στολιστεῖ καί τό θυμό ν' ἀφήσει.
Δέν εἶν' πνοή στόν οὐρανό, στή θάλασσα, φυσώντας
Οὔτε ὅσο κάνει στόν ἀνθό ἡ μέλισσα περνώντας,
Ἵμως κοντά στήν κορασιά, πού μ' ἔσφιξε κι ἐχάρη,
10 Ἐσειότουν τ' ὀλοστρόγγυλο καί λαγαρό⁵ φεγγάρι·
Καί ξετυλίξει ὀγλήγορα κάτι πού ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι ὀμπρός μου ἰδοῦ πού βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἐτρεμε τό δροσάτο φῶς στή θεϊκιά θωριά της,
Στά μάτια της τά ὀλόμαυρα καί στά χρυσά μαλλιά της.

4 [21.]

Ἐκοίταξε τ' ἀστέρια, κι ἐκεῖνα ἀναγαλλιάσαν,
Καί τήν ἀχτινοβόλησαν καί δέν τήν ἐσκεπάσαν·
Κι ἀπό τό πέλαο, πού πατεῖ χωρίς νά τό σουφρώνει⁶,
Κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνάστημα σηκώνει,
5 Κι ἀνεῖ τς ἀγκάλες μ' ἔρωτα καί μέ ταπεινοσύνη,
Κι ἔδειξε πάσαν ὀμορφιά καί πάσαν καλοσύνη.
Τότε ἀπό φῶς μεσημερνό ἡ νύχτα πλημμυρίζει,

¹ σκίρτησε: ἀόριστος σε θέση παρατατικού («σκιρτούσε»: αναταρασσόταν).

² χοχλό: κοχλασμό, βράσιμο.

³ πάστρα: καθαρότητα, διαύγεια.

⁴ ἐστένεψε τή φύση: ἐπιβλήθηκε (στην πλάση), τήν ἀνάγκασε...

⁵ λαγαρό: διαυγές, καθαρό, φωτεινό.

⁶ χωρίς να το σουφρώνει: χωρίς καν να ρυτιδώνει, χωρίς και κατά το ελάχιστο να υποχωρεί η επιφάνεια του νερού στο βήμα της, χωρίς να βυθίζεται.

Κι ἡ χτίσις ἔγινε ναός πού ὀλοῦθε λαμπυρίζει.
 Τέλος σ' ἐμέ πού βρίσκομουν ὀμπρός της μέσ στά ρεῖθρα⁷,
 10 Καταπώς στέκει στό Βοριά ἡ πετροκαλαμίθρα⁸,
 Ὅχι στήν κόρη, ἀλλά σ' ἐμέ τήν κεφαλή της κλίνει
 Τήν κοίταζα ὁ βαριόμοιρος, μ' ἐκοίταζε κι ἐκείνη.
 Ἐλεγα⁹ πώς τήν εἶχα ἰδεῖ πολύν καιρόν ὀπίσω,
 Κάν¹⁰ σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περίσσο,
 15 Κάνε τήν εἶχε ἐρωτικά ποιήσει ὁ λογισμός μου,
 Κάν τ' ὄνειρο, ὅταν μ' ἔθρεφε τό γάλα τῆς μητρός μου·
 Ἦτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι ἀστοχισμένη,
 Πού ὀμπρός μου τώρα μ' ὅλη της τή δύναμη προβαίνει
 Σάν τό νερό πού τό θωρεῖ τό μάτι ν' αναβρῦζει
 20 Εἶφνου ὄχ¹¹ τά βάθη τοῦ βουνοῦ, κι ὁ ἥλιος τό στολίζει.
 Βρῦση ἔγινε τό μάτι μου κι ὀμπρός του δέν ἐθώρα,
 Κι ἔχασα αὐτό τό θεϊκό πρόσωπο γιά πολλή ὥρα,
 Γιατί ἄκουγα¹² τά μάτια της μέσα στά σωθικά μου,
 Πού ἐτρέμαν καί δέ μ' ἄφηναν νά βγάλω τή μιλιὰ μου·
 25 Ὅμως αὐτοί¹³ εἶναι θεοί, καί κατοικοῦν ἀπ' ὅπου
 Βλέπουνε μέσ στήν ἄβυσσο καί στήν καρδιά τ' ἀνθρώπου,
 Κι ἐνιωθα πώς μοῦ διάβαζε καλύτερα τό νοῦ μου
 Πάρεξ ἄν ἤθελε τῆς πῶ μέ θλίψη τοῦ χειλιοῦ μου:
 «Κοίτα με μέσ στά σωθικά, πού φύτρωσαν οἱ πόνοι

 30 Ὅμως ἐξεχειλίσανε τά βάθη τῆς καρδιᾶς μου·
 Τ' ἀδέλφια μου τά δυνατά οἱ Τοῦρκοι μοῦ τ' ἀδράξαν,
 Τήν ἀδελφή μου ἀτίμησαν κι ἀμέσως τήν ἐσφάξαν,
 Τόν γέροντα τόν κύρη μου ἐκάψανε τό βράδι,
 Καί τήν αὐγή μοῦ ρίξανε τή μάνα στό πηγάδι.
 35 Στήν Κρήτη
 Μακριά 'πό κεῖθ' ἐγιόμισα τέσ φοῦχτες μου κι ἐβγήκα.
 Βόηθα, Θεά, τό τρυφερό κλωνάρι μόνο νά 'χω·
 Σέ γκρεμό κρέμουμε βαθύ, κι αὐτό βαστῶ μονάχο».

⁷ ρεῖθρα: (με την αρχαία σημασία, ῥέεθρα) υδάτινα ρεύματα (σημερ. σημασία: χαντάκια, αυλάκια στο πλάι των δρόμων, κοίτες ποταμών).

⁸ πετροκαλαμίθρα: (αντιδάνειο: καλαμίτις < βενετ. pietra calamita): εἶδος πρωτόγονης (επιπλεύουσας σε δοχεῖο με νερό) μαγνητικής βελόνας ἀπό καλάμι, δείκτης πυξίδας· αλεξικέραυνο.

⁹ Ἐλεγα: συλλογιζόμουν, εἶχα τήν εντύπωση.

¹⁰ Κάν-Κάνε: λες και, είτε-είτε.

¹¹ ὄχ: (ιδιωμ. < ἐκ)· ἀπό. Πολύ συνηθισμένο στον Σολωμό.

¹² ἄκουγα: ἐνιωθα.

¹³ αὐτοί – ἀντί αὐτά (δηλ. τα μάτια): ἔλεξη του γένους ἀπό το θεοί.

5 [22.]

Έχαμογέλασε γλυκά στὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
 Κι ἐδάκρυσαν τὰ μάτια της, κι ἐμοιάζαν τῆς καλῆς μου.
 Ἐχάθη, ἀλιά μου! ἀλλ' ἄκουσα τοῦ δάκρου τοῦ ραντίδα¹⁴
 Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις ἐγὼ τὴν εἶδα. —
 5 Ἐγὼ ἀπὸ κείνη τῆ στιγμή δέν ἔχω πλιά τό χέρι,
 Π' ἀγνάντευεν Ἀγαρηνό κι ἐγύρευε μαχαίρι·
 Χαρά δέν τοῦ 'ναι ὁ πόλεμος· τ' ἀπλώνω τοῦ διαβάτη
 Ψωμοζητώντας, κι ἔρχεται μέ δακρυσμένο μάτι·
 Κι ὅταν χορτάτα δυστυχιά τὰ μάτια μου ζαλεύουν¹⁵,
 10 Ἄργά, κι ὄνειρατα σκληρά τὴν ξαναζωντανεύουν,
 Καί μέσα στ' ἄγριο πέλαγο τ' ἀστροπελέκι σκάει,
 Κι ἡ θάλασσα να καταπιεῖ τὴν κόρη ἀναζητάει,
 Ευπνῶ φρενίτης,¹⁶ κάθομαι, κι ὁ νοῦς μου κινδυνεύει.
 Καί βάνω τὴν παλάμη μου, κι ἀμέσως γαληνεύει. —
 15 Τὰ κύματα ἔσχιζα μ' αὐτό,¹⁷ τ' ἄγρια καί μυρωδάτα,
 Μέ δύναμη πού δέν εἶχα μήτε στά πρῶτα νιάτα,
 Μήτε ὅταν ἐκροτούσαμε,¹⁸ πετώντας τὰ θηκάρια,
 Μάχη στενή μέ τούς πολλούς ὀλίγα παλληκάρια.
 Μήτε ὅταν τὸν μπομπο-Ἰσοῦφ καί τς ἄλλους δύο βαροῦσα
 20 Σύρριζα στή Λαβύρινθο π' ἀλαίμαργα¹⁹ πατουῦσα²⁰.
 Στό πλέξιμο²¹ τό δυνατό ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς μου
 (Κι αὐτό μοῦ τ' αὐξαιν') ἔκρουζε²² στήν πλευρά τῆς κυρᾶς μου.

¹⁴ ραντίδα: ρανίδα (< ραίνω), σταγόνα, σταλαγματιά.

¹⁵ ζαλεύουν (< κοιν. ζαλώνω φορτώνω, επιβαρύνω ἢ κρητ. ζάλο· βήμα, βηματισμός): ζαλίζονται, αναστρέφονται (;) / βαραίνουν ἀπὸ κούραση.

¹⁶ φρενίτης: (< φρένα): φρενιασμένος, έξω φρενῶν, μανιακός, ταραγμένος· ο νοῦς μου κινδυνεύει: πάω να χάσω το μυαλό μου, διακινδυνεύεται ἡ πνευματικὴ μου ἰσορροπία.

¹⁷ μ' αὐτό, ἀντί μ' αὐτή (τὴν παλάμη): λες και, εἶτε-εἶτε.

¹⁸ ἐκροτούσαμε: συγκροτούσαμε, συνάπταμε.

¹⁹ ἀλαίμαργα: τὸ ἐπίρρημα μεταφορικό, πρὸς δήλωση τοῦ πολεμικοῦ μένους.

²⁰ πατουῦσα: (ἐδώ ἰδίως) κυρίενα, κρατούσα κυριαρχικά.

²¹ πλέξιμο: ἡ πλεύση, τὸ κολύμπημα.

²² ἐκρουζε: χτυπούσε, ἐκρουε· πλευρά: τὸ πλευρό, τὸ πλάι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Το έργο του Δ. Σολωμού έχει δεχτεί επιρροές και από το δημοτικό τραγούδι. Να αναφέρετε τρία διαφορετικά χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιού που εντοπίζετε στα αποσπάσματα του ποιήματος «Ο Κρητικός» και για καθένα από αυτά να γράψετε ένα παράδειγμα.

Μονάδες 15

B1. Σύμφωνα με τον Β. Αθανασόπουλο: «[...] Το φως μπορεί μες στο ποιητικό τοπίο του Σολωμού να μεταμορφώνει τα πράγματα και να μετουσιώνει τα σώματα που φωτίζει. Το φως είναι η ενέργεια του Θεού, είναι η όραση του Θεού.[...]». Στο κείμενο που σας δίνεται, να εντοπίσετε τέσσερα στοιχεία που υποστηρίζουν την παραπάνω άποψη (μονάδες 8) και να τα σχολιάσετε (μονάδες 12).

Μονάδες 20

B2. Να βρείτε και να σχολιάσετε:

α) τα τρία χρονικά επίπεδα στο απόσπασμα 5 [22.] (μονάδες 12) και

β) το περιεχόμενο και τον λειτουργικό ρόλο της παρομοίωσης στους στίχους 9-11 του αποσπάσματος 4 [21.] (μον. 8):

«Τέλος σ' έμέ πού βρίσκομουν όμπρός της μέσ στά ρεϊθρα,
καταπώς στέκει στό Βοριά ή πετροκαλαμίθρα,
Όχι στην κόρη, αλλά σ' έμέ τήν κεφαλή της κλίνει».

Μονάδες 20

Γ1. **α)** Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των παρακάτω στίχων του αποσπάσματος 4 [21.] σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

«Έλεγα πώς τήν είχα ιδεί πολύν καιρόν όπίσω,
Κάν σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περίσσο,
Κάνε τήν είχε έρωτικά ποιήσει ό λογισμός μου,
Κάν τ' όνειρο, όταν μ' έθρεψε τό γάλα τής μητρος μου·
Ήτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι άστοχισμένη»

(15 μονάδες)

β) Να σχολιάσετε τις αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή και στο ήθος του Κρητικού στους παρακάτω στίχους του αποσπάσματος 5 [22.] σε ένα κείμενο 80-100 λέξεων:

«[...] άλλ' άκουσα τοῦ δάκρου της ραντίδα
Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις έγώ τήν είδα. —
Έγώ από κείνη τή στιγμή δέν έχω πλιά τό χέρι,
Π' άγνάντευεν Άγαρηνό κι έγύρευε μαχαίρι·
Χαρά δέν τοῦ 'ναι ό πόλεμος· τ' άπλώνω τοῦ διαβάτη
Ψωμοζητώντας, κι έρχεται μέ δακρυσμένο μάτι»

(10 μονάδες)

Μονάδες 25

- Δ1. Στα κείμενα του Δ. Σολωμού και του Κ. Καρυωτάκη που σας δίνονται, να εντοπίσετε (μονάδες 5) και να σχολιάσετε (μονάδες 15) δύο ομοιότητες και τρεις διαφορές ως προς το περιεχόμενο.

Μονάδες 20

Κ. Γ. Καρυωτάκης
ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΝΕΡΑΪΔΑ

Από τὰ βράχι' ανάμεσα πετιέται 'να κεφάλι
καί βλέμματα όλόγυρα σκορπάει φοβισμένα.
Ἐγώ, κρυμμένος κάπου κεί στό ἔρημ' ἀκρογιάλι,
τό βλέπω –σάν σέ ὄνειρο– μέ μάτια λιγωμένα.

Ἐνα κορμί παρθενικό, γυμνό ἀργοπροβάλλει
κι ἀπλώνεται ἡδονικά σε κύματ' ἀφρισμένα·
ὁ ἥλιος ἐσκυθρώπασε μπροστά στά τόσα κάλλη,
τά κάλλη τ' ἀπολλώνεια καί τά φωτολουσμένα.

Ἀνατριχιάζ' ἡ θάλασσα στό θεῖο ἄγγισμά τους,
τά κυματάκια ἀπαλά μέ χάρη τ' ἀγκαλιάζουν
κι ἀχτίδες τά χαϊδεύουνε χρυσές στό πέρασμά τους.

Θεότρελος, ὁ δύστυχος, βουτιέμαι μέσ στό κύμα,
τά μάτια της τά θεϊκά μέ φόβο μέ κοιτάζουν
καί χάνεται στή θάλασσα... Ἦταν νεραίδα... Κρίμα!

Κ. Γ. Καρυωτάκη, *Απαντα τα Ευρισκόμενα*, Εκδ. Ερμής 2006, σ.161